

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Vývoj zlatého standardu v 1. polovině 20. století

Vladimír Šedivý

Plzeň 2011

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologických a historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Vývoj zlatého standardu v 1. polovině 20. století

Vladimír Šedivý

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Ing. Aleš Skřivan, Ph.D.

Katedra antropologických a historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2011

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Velké Přílepy, červenec 2011 .....

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce Doc. PhDr. Ing. Aleši Skřivanovi, Ph.D. za jeho pomoc a rady, které mi poskytl při jejím zpracování.

Obsah

Úvod.....	6
1. Vznik peněz, cesta ke klasickému zlatému standardu.....	7
1.1. Prostředek směny.....	7
1.2. Vznik vládních peněz	8
1.3. Čistý zlatý standard	8
1.4. Klasický zlatý standard.....	9
1.5. Centrální banka – konec svobodného bankovníctví	9
1.6. Definitivní konec klasického zlatého standardu	11
2. Meziválečné období	11
2.1. První krize 20. let.....	11
2.2. Standard zlaté devizy	13
2.3. Předvečer hospodářské krize 1929	14
2.4. Krize	16
2.5. Jen krůček k vymazání zlatého standardu	17
2.6. Bankovní krize ve spojených státech.....	18
2.7. New Deal	18
2.8. Pohled na krizi skrze Keynesiánství a Rakouskou školu	21
2.9. Druhá světová válka	23
3. Brettonwoodská konference	24
3.1. Brettonwoodský měnový systém.....	24
3.1. GATT.....	24
3.2. IBRD.....	25
3.3. IMF	25
3.4. Problémy.....	25
Závěr.....	26
Resumé:.....	31

Úvod

Zlatý standard pojem, který je dodnes velmi živý. Pro hodně lidí v současnosti je to jen přežitek dob minulých, jakýsi barbarský relikv. Jiní zase soudí, že zlato a zlatý standard jsou jediným možným způsobem, jakým lze krýt měnu a předcházet tak krizím a zabránit inflaci. V dnešních vypjatých dnech ekonomické krize, se opět začíná velmi pomalu a opatrně hovořit o znovuzavedení zlatého standardu.¹ Dokonce padli i zmínky o Brettonwoodském systému s pořadovým číslem dvě. Jednalo by se tedy o znovuzavedení systému, byť v modifikované podobě, který zde fungoval před 40 lety.² Počátky tohoto systému spadají do poloviny čtyřicátých let minulého století. A opět tento systém byl reakcí na ekonomické problémy, kterými si prošel svět v minulých dekadách.

Tato práce se tedy zaměřuje na vznik zlatého standardu a jeho další vývoj během první poloviny 20. století. Tedy v době kdy se světem zprávy šíří pomocí telefonů. Lidé k sobě mají blíže než dřív, protože kromě lodní a železniční dopravy, se pomalu začínají rozvíjet odvětví leteckého a automobilového průmyslu. Henry Ford a jeho systém pásové výroby vrhne svět do konzumní éry. Je objeven penicilin, kterým je možné léčit dosud smrtelné choroby. A je zde spousta dalších a úžasných novinek, rozhlas, televize... Ale tato dekáda má i svou stinnou stránku. Zejména růst nacionalismu a extrémismu, který změní tvář celého světa. Dvě světové války. A pro tuto práci asi to nejzásadnější, hospodářské problémy. Právě tyto problémy a snaha o jejich řešení transformuje podobu zlatého standardu. Tato práce si klade za cíl popsání oněch problémů a přiblížit reakce především USA na tyto problémy.

První kapitola práce se zabývá, vznikem zlatých peněz, jednotlivými kroky, které se museli uskutečnit aby něco jako zlatý standard vůbec mohlo fungovat. Je to tedy směnný obchod, vznik peněz, a v jaké podobě fungoval klasický zlatý standard a samozřejmě institut centrálních bank, který byl jednou z příčin zrušení klasického zlatého standardu, hlavní příčinou byla ovšem první světová válka. Druhá kapitola se zabývá problematikou meziválečné éry. Tedy postupu k řešení ekonomických potíží, a transformací zlatého standardu. Obzvláště důležité je řešení problematiky kolem Velké hospodářské deprese, která probíhala ve 30. letech. Což bylo jen vyústění mnoha problémů z let minulých. Třetí část se zaměřuje na konferenci v Brettonwoods a na nový mezinárodní měnový systém, který byl na této konferenci stvořen. Práce se snaží také popsat fungování a cíle nově vzniklých celosvětových organizací, které měli a dodnes za účelem podpory mezinárodního obchodu a také se snaží o podporu států, které mají ekonomické problémy.

---

¹ S těmito úvahami přišel na konci roku 2010, Robert Zoellick – prezident světové banky

² V roce 1971, byl ukončen systém krytí dolaru zlatem prezidentem Nixonem.

Tato práce se snaží přiblížit problematiku kolem zlatého standardu, popsat jeho vznik a fungování, jakými transformace procházel v průběhu první poloviny dvacátého století. Pro zodpovězení těchto otázek mi posloužili publikace předních Českých ale i zahraničních ekonomů, za stěžejní práce k tomuto tématu pokládám pojednání od L. von Misesho a M. Rothbarda z Rakouské školy.

1. Vznik peněz, cesta ke klasickému zlatému standardu

Je správné ptát se co přivedlo lidstvo k tomu, že jako svůj prostředek směny pro obchodní transakce si vybrali právě zlato? Tato část práce se pokusí odpovědět na tuto otázku, a přiblíží jaké okolnosti lidstvo vedli k tomu aby jako "celosvětově"³ uznávaný prostředek směny bylo zlato.

1.1. Prostředek směny

Klasický směný obchod (přímá směna) funguje velmi jednoduše, strana A má něco co by ráda měla strana B a naopak. V praxi by to znamenalo že lovec vymění maso s hrnčířem, protože hrnčíř se chce dobře najíst a lovec potřebuje nový džbánec na vodu. Tento jednoduchý systém velmi dobře funguje v malých a uzavřených skupinkách lidí. Otázkou tedy zůstává rovnost obchodu. Rothbard ve své práci⁴ uvádí, že zde dlouho platila teze o rovnosti, která platila při této směně. Tuto teorii vyvrací s tím, že směna je právě založena na nerovnosti. Tedy že strana A si cení více předmětu, který chce směnít se stranou B a naopak. Přímá směna funguje velmi dobře na malém prostoru s omezeným počtem lidí. Jejím velkým nedostatkem je, že brání v rozvoji ekonomiky a ten je způsobem problémem nedělitelnosti a neexistence shody potřeb⁵.

Nedělitelností se myslí příklad, kdy máme jeden produkt a chceme jej směnít za více věcí. Krumpáč těžko rozdělíme mezi dva až tři obchodníky. A neexistence shody potřeb značí že pokud již máme zboží dělitelné tak je velmi obtížné najít člověka, který ve stejný okamžik má zboží, které je potřeba.

Z výše uvedeného vyplývá, že takovýto systém nedává prostor pro rozvoj výroby či obchodu. Lidé proto museli přijít na nový systém výměny zboží a tím se stala směna nepřímá.

Nepřímá směna přidala do systému prostředníka. Tedy změna systému je následující: Strana A smění se stranou C svoje zboží za věc, kterou potřebuje i strana B. Rozdíl je tedy v tom že nejprve strana A směnuje za zboží které potřebuje strana C. Zde se povětšinou jedná o

³Tento pojem je relativní s ohledem na geografické i časové okolnosti.

⁴ROTHBARD, Murray N.: *Peníze v rukou státu*,

⁵ROTHBARD, Murray N.: *Peníze v rukou státu*, 1. vyd, Praha, Liberální institut 2001, , str. 28

zboží, které je snadno dělitelné a je po něm velká poptávka.

V případě nálezů zboží, po kterém je všeobecná poptávka stává se z něj prostředek směny. Čím více se tyto prostředky používají, tím více lidí je přijímá a tím je větší poptávka. Nakonec se podle Rothbarda ustálí jeden až dva všeobecné prostředky směny. A poté již můžeme hovořit o tom, že se z takových prostředků stávají peníze.

Časem lidstvo přešlo na dvě komodity. Těmito komoditami se stalo právě zlato a stříbro. Dají se snadno dělit, převážet, a jejich životnost je prakticky neomezená, což vyplývá z jejich chemických a fyzikálních vlastností⁶. Navíc výše popsany postup je prakticky jedinou přirozenou cestou jak peníze mohou vzniknout. Podle Rothbarda: "Nemohou vzniknout tak, že se někdo rozhodne peníze z neúčinného materiálu vytvořit, ani tak, že vláda nazve „penězi“ kousky papíru... Jediným způsobem, jak k tomu může dojít, je, že celý proces započne používáním užitečného zboží ve výměnném obchodě a následným nárůstem poptávky po tomto zboží jakožto po prostředku směny, která doplní původní poptávku po daném zboží za účelem jeho přímého používání (např. Poptávku po ozdobách v případě zlata)." ⁷

Peníze jsou tedy také komodita. Která nám velmi výrazným způsobem usnadnila obchodování a tím i běžný život. Snadno se tím také jejich prostřednictvím vyjadřuje cena zboží nebo služeb.

1.2. Vznik vládních peněz

První vládní mincovny vznikaly z potřeby pro ověřování ryzosti a pravosti kovu. Díky kontrole státu nad mince je možná i kontrola obsahu drahého kovu v nich. Snížení obsahu drahého kovu v minci, či méně vyvolává inflaci. Tímto systémem mohla vláda země snadno ovlivňovat vývoj své měny. Usnadňuje to také kontrolu nad obyvatelstvem. Usnadňuje také vybírání daní. Díky tomu může stát omezovat i svobodu pohybu, díky nařízením o vývozu své měny do zahraničí.

1.3. Čistý zlatý standard

Ten druh zlatého standardu využívá zlato jako platidlo, papírové peníze jsou v takovém systému poukázkami na zlato, které jsou plně ve své hodnotě kryty zlatem. Tyto papírové peníze je kdykoliv možné přeměnit na zlato, aniž by banky měli nedostatečné zásoby.

⁶ Vysvětlit chemické složení zlata a stříbra

⁷ ROTHBARD, M. N.: *Peníze v rukou státu*, 1. vyd, Praha, Liberální institut 2001, str. 30

1.4. Klasický zlatý standard

Tento ekonomický směr byl platný v 19. století a na začátku 20. století. Přesněji ho ukončila první světová válka. Definice tohoto systému by mohla být následující: "Systém, při kterém země vyhlásí svou peněžní jednotku za ekvivaletní určité pevně stanovené váze zlata, drží zlaté rezervy a volně prodává a nakupuje zlato za takto vyhlášenou cenu, nevaluje žádná omezení na vývoz zlata a dovoz zlata. Příslušnost dvou nebo více zemí ke zlatému standardu utváří "cenu zlaté parity", čili měnový kurs mezi jejich měnami."⁸

Tedy peníze ať se jedná o mince či bankovky jsou kryty zlatem. A jsou za něj v určitém poměru směnitelné. Banky a státy musejí držet zlaté rezervy. Tyto rezervy ovlivňují kupní sílu dané měny. Ale to podstatné je že na zlato je navázán počet obježiva.

Stát si nemůže libovolně tisknout bankovky. V případě že chce zvýšit počet obježiva musí za a) získat další zlaté rezervy, ať již nákupem nebo natěžit b) sníží obsah drahého kovu na krytí měny což vyvolává inflaci. Dále limitoval možnosti úvěrů pro banky, banky mohli půjčovat jen do výše svých zlatých rezerv.

V praxi to znamenalo, že podnikatelé si od banky půjčovali peníze, zlatá rezerva se snižovala. To nutilo bankéře k omezování půjček, následoval nárůst úrokových sazeb. Dochází ke zpomalení ekonomiky do momenty kdy jsou pohledávky bank splaceny. Má to ale také i pozitivní dopady. Právě tato regulace nutí podnikatele k větší produktivitě a ziskovoti. Dalo by se říct že se jednalo o přirozený ozdravovací proces.

Odpůrci tohoto systému často poukazovali právě na zpomalení hospodářství a menší krizi, která následovala. Proto se začali prosazovat názory aby se opustilo od takzvaného svobodného bankovníctví a zavedla se centrální banka, protože až do 20. století nefungoval institut národní banky tak jak ho známe dnes a zásahy státu do ekonomiky a bankovního systému byli minimální.

Podle Greenspana byl ozdravný proces milně označen za chorobu. "Zastánci zásahů do ekonomiky tvrdili, že pokud je hospodářský propad způsoben nedostatkem bankovních rezerv, nebylo by špatné najít nějaký způsob, jak bankám dodávat dodatečné rezervy. Aby jich nikdy nemusely mít nedostatek."⁹ Zde byl předpoklad, že pokud banky nebudou nuceny zastavovat nebo přinejmenším omezovat svoje půjčky již se nebudou opakovat ony "výpadky". A proto bylo nutné zavést staronovou instituci, centrální banky.

1.5. Centrální banka – konec svobodného bankovníctví

S jistou nadsázkou by se dalo říct, že národní banky jsou otázkou až 20. století. Proti

⁸ ROTHBARD, M. N.: *Peníze v rukou státu*, 1. vyd, Praha, Liberální institut 2001,

⁹ GREENSPAN, A.: *Zlato a ekonomická svoboda*, Praha: Terra libera, únor 2004 ročník 5,

tomu by se dalo namítnou, že například již v roce 1694 fungovala Bank of England. A je to pravda ale je nutné si uvědomit, že v této době fungovali spíše jako národní banka fungovala jako trezor pro vládu. Koncept „soudobé“ národní banky se formuje až počátkem 20. století.

„Roku 1913 byl založen Federální rezervní systém¹⁰. Skládal se z dvanácti regionálních bank, které nominálně vlastnili soukromí bankéři, ale ve skutečnosti byly tyto banky ovládány vládou.“¹¹ Tento krok měl jednak zamezovat cyklicky se opakujícím krizím ale také měl předat kontrolu nad měnou vládě. Podle Rothbarda vládám napomohl fakt, že lidem byli vystaveni propagandě o účelnosti papírových peněz. Peněz, které vydávali právě centrální banky. Mince byly označovány za cosi starodávného, co ve světě papírových peněz nemá místo, přežitek dob minulých. Svým způsobem se jedná o velmi promyšlený tah, jak od lidí nenásilnou formou pomalu ale jistě stahovat zlato.

Dalším lákadlem, centrálních bank je jejich neprůstřelnost, tedy bylo nemyslitelné, aby centrální nebo národní banka zkrachovala. Později se tento element přenesl i na banky komerční banky. Centrální banka jim propůjčila svoji záštitu v podobě věřitele. V podstatě jde o to že pokud by banka krachovala, centrální banka může nařídít pozastavení výplat. Navíc tento systém má další „výhodu“ na základě určitého množství zlata, které převede banka do federálních rezerv je schopna vygenerovat další peníze, které nejsou ničím kryty. Proto centrální banka zvyšuje inflační riziko.¹²

Do této doby banky mohli půjčit jen tolik, kolik měli ve svých trezorech. V této době byli peníze bez problémů směnitelné za zlato prakticky v jakékoliv bance. Ale nyní kontrolu nad zlatem i penězi přebírá centrální banka, centrální banka také jako jediná získává monopol na emise peněz. Do této doby jsou komerční banky oprávněné emitovat vlastní bankovky¹³.

Tento systém se perfektně hodil při řešení krizí. Peníze byli v rukou státu a mohl si jich natisknout kolik potřeboval. Stejně tak mohl peníze stahovat z oběhu. Jedním z velkých odpůrců byl F. J. Hayek, ten nespatořoval snahu o záchranu ekonomiky, potlačení cyklických krizích v nedostatku peněz ale : „Základní vada tržního systému, která mu byla často a oprávněně vytýkána – to je náchylnost k opakovaným obdobím deprese a nezaměstnanosti – je důsledkem stálého vládního monopolu na vydávání peněz.“¹⁴ Zde cela jasně napadá monopol státu na vydávání peněz. Proč by vláda měla vlastnit na něco monopol, když se jim

¹⁰ Dále jen FED

¹¹ GREENSPAN, A.: *Zlato a ekonomická svoboda*, Praha: Terra libera, únor 2004 ročník 5,

¹² PHILLIPS C. A., MCMANUS T. F., NELSON R. W.: *Banking And The Business Cycle, A Study Of The Great Depression In The United States*, New York, The Macmillan Company 1937, str. 27

¹³ Bankovka peníze vydané bankou, v době centrálních bank již hovoříme o státovkách tedy penězích vydávaných pouze státem.

¹⁴ HAYEK, F. A.: *Soukromé peníze: Potřebujeme centrální banku?*, 1. vydání, Praha, Liberální institut 1999, str. 23

v soukromém sektoru snaží předcházet. Naopak se domníval, že systém které je otevřený může daleko lépe reagovat na změny trhu.

1.6. Definitivní konec klasického zlatého standardu

Konec klasického zlatého standardu ovšem přinesla až první světová válka. Státy potřebovali mnohem větší finanční prostředky na své válečné úsilí než jim byla schopna poskytnout měna krytá zlatem, proto museli opustit zlatý standard. Velké množství peněz, které státy natiskly značně znehodnotily jejich měnu a vedli k pozdějším problémům po válce. Dalším faktorem je již plně rozvinutý a fungující institut centrální banky. První světová válka tedy zahubila miliony lidí, zničila „evropský systém“ rovnováhy sil ale také zničili zlatý standard a svobodné bankovníctví.

2. Meziválečné období

Po první světové válce, prakticky přestal existovat klasický zlatý standard. Evropské země si hojili své rány z první světové války. Jediná země, která z první světové války dokázala vytěžít maximum byli USA. Díky jejich politice izolacionismu zpočátku dodávali jen materiál a to jak členským státům trojdohody i trojspolku. Došlo ke značnému přelítí světových zásob zlata do spojených států v podobě částí státních pokladů. Navíc inflační válečná politika donutila prakticky všechny státy s výjimkou USA odstoupit od klasického zlatého standardu.

V této kapitole budou rozebrána problematika 20. a 30. let se zaměřením na ekonomickou krizi, a jaké okolnosti donutili státy zrušit standard zlaté devizy již po několika letech jeho fungování.

2.1. První krize 20. let

Když se hovoří o 20. letech minulého století, lidé si nejčastěji vzpomenou na silné Československo, růst nacionalismu, na světový ekonomický růst, problémy v sovětském svazu, prohibice v USA. A samozřejmě na počátek Velké hospodářské krize. Co už je ale opomíjené téma je krize z počátku tohoto období.

Tato krize byla patrně vyústěním, problémů které se nakupili během první světové války. V běhu bylo příliš mnoho dolarů, které FED natiskl pro válečné účely. FED na to reagoval zvednutím sazeb pro banky. To mělo za následek zpomalení ekonomického cyklu a průmysl pomalu začal stagnovat. Došlo k propadu a z dnešního pohledu tato čísla byla mnohem horší než během krize ke konci let dvacátých a poté ve třicátých letech. Přesto tato krize trvala jen jeden rok a poté následoval rapidní růst Americké ekonomiky.

Vláda sice rozhodla, že ekonomice pomůže, ale nestalo se tak díky „newdealovskému“ přístupu z 30. let. Podle R. A. Gordana: „Vládní zásahy s cílem zmírnit depresi a urychlit ekonomické oživení byli jen minimální... Federální rezervní systém zůstal do značné míry pasivní... Navzdory absenci stimulačních státních zásahů však přišlo oživení poměrně záhy.“¹⁵ Jak tedy toto oživení nastalo?

Podle Andersona „Odepsali své ztráty, přestavěli strukturu finančního systému, přetrpěli recesi a v srpnu 1921 jsme začali nanovo. Vzednutí průmyslu a zaměstnanosti, které tehdy nastalo, bylo pevně založeno na poctivém očištění od špatných úvěrů, na drastické redukci cen výrobních nákladů a svobodném jednání účastníků trhu, nikoliv na státní politice ochrany soukromých subjektů.“¹⁶

Nedošlo tedy k žádným zásahům ze strany. Nedošlo k masivnímu tisknutí peněz, nedošlo ke konfiskaci zlata, ani odpoutávání dolaru od zlatého standardu. Výhoda v tomto období byla zejména na straně USA a Velké Británie, jejich země nemuseli dávat šílené sumy do obnovy válkou zničené země, jak tomu bylo například v případě Francie.

Po úspěšném zvládnutí krize mohl v Americe nastat konzumní boom.

2.1. Americký konzumní boom 20. let

Během 20. let se v Americe zrodil nový životní styl, styl konzumní společnosti. To bylo umožněno díky novým výrobním postupům, zejména pásové výrobě, ale také zdokonalení dopravních technologií. Zboží, které bylo dříve jen pro několik vyvolených se nyní stalo dostupným všem. Musela se ovšem změnit výrobní kodex. To obecně znamená, že při masové výrobě klesá společně s cenou výrobku i její kvalita. Dalším důležitým faktorem je nutit lidi kupovat stále zboží, v krátkých cyklech neustále obměňovat. Toho lze právě docílit nižší kvalitou a tím že na trh přicházejí stále nějaké novinky a vylepšené věci.

Tento trend nejlépe vystihují tyto dobové komentáře: „Lidé by se mohli zničit tím, že budou spořit, místo aby utráceli... Američan má pro svou zemi největší význam již ne jako občan, nýbrž jako spotřebitel. Spotřeba se stala nutností“¹⁷

Konzumní společnost se nyní také snadno šířila díky novým mediím. Kromě novin se objevil totiž rozhlas¹⁸. A rozjela se masová produkce filmů, v této době se stává

¹⁵ WOODS, T. E. *Krach : Příčiny krize a nápravná opatření, která jí jen zhoršují*. Praha : Dokořán s. r. o., 2010. str. 122

¹⁶ WOODS, T. E. *Krach : Příčiny krize a nápravná opatření, která jí jen zhoršují*. Praha : Dokořán s. r. o., 2010. str.123

¹⁷ TINDALL, G. B.; SHI, D. E. *Dějiny Spojených států amerických : Dějiny států*. 5. dopl. vyd. Praha : Lidové noviny, s. r. o., 2008. Str 548

¹⁸ 1922 první komerční vysílání rozhlasu

z Hollywoodských studií se stává centrum pro světový film. Novým médiem se ale stává reklama, která je ještě důležitější než předtím. „Toto inzerované standardní zboží – zubní pasty, ponožky, pneumatiky, fotoaparáty, průtokové ohřívače vody – bylo symbolem a důkazem dokonalosti.“ Dáky neustálé mediální – reklamní masáži ze všech stran, se pomalu vytrácí šetrný přístup k věcem. A co hůř začíná se pomalu smazávat výrobce od výrobku.

Smazáváním výrobce od výrobku se myslí to, že pokud jste měli soukromého ševce, krejčího, znanli jste je osobně. Tedy v případě nekvalitní a odbyté práce jste za ním mohli jít a vynadat mu, nebo cokoliv jiného. Každý klient pro něj byl důležitý a představoval pro něj značnou část příjmů. A proto si nemohl dovolit přicházet o zákazníky tím, že by odváděl špatnou práci. V konzumní éře pásové linky se věci vyrábí v továrnách. Sice i zakladatelé těchto továren dbali na kvalitu svých výrobků, ale již jejich výrobky nemuseli být tak kvalitní, protože byli levné snadno dostupné a tím pádem lehce nahraditelné.

Dalším fonémem se stala letecká a automobilová doprava. Například již v roce 1925 vláda financuje letecké projekty díky nim se spouští letecká pošta, a s tím spojená výstavba letišť. V automobilovém průmyslu byl pokrok ještě dramatičtější. V roce 1908, začaly Fordovy závody produkovat model T a již o osm let později bylo těchto automobilů přes jeden milión, v roce 1920 bylo v americe již přes osm miliónů vozidel a v roce 1929 bylo v USA registrováno přes třicet dva miliónů vozidel.

Raketový vzestup automobilového průmyslu, přispěl ke zvýšení těžby ropy ale také k rozvoji silniční sítě ve spojených státech. Bylo totiž nutné vybudovat kvalitní cesty, není již nutné žít v blízkosti svého zaměstnání. Lidé se pomalu začínají stěhovat do domů na předměstích mimo hluk a pach velkoměsta.

V duchu doby bylo také velmi snadné získat půjčku od bank prakticky na cokoliv. Lidé tak konečně mohli začít žít svůj americký sen. Mít své vlastní auto, pěkný dům a v něm mít pěkné vybavení. Další novinkou byli obchody na akciových trzích, díky nimž celá řada Američanů zbohatla a rozšířila se tak významně střední třída.

2.2. Standard zlaté devizy

Jak již v práci uvedeno, první světová válka zničila éru klasického zlatého standardu. Nicméně již během války a zejména po jejím konci se mocnosti snažili opět najít cestu ke zlatu.

Problém, se kterým se museli státy potýkat byl nedostatek zlata k pokrytí jejich měny. Státy se nemohli navrátit k předválečnému krytí, což ale neznamená že by se o to nesnažili. Například Británie kvůli zachování prestiže obnovila předválečný kurz. Což vedlo jen ke

snížení exportu, pozastavení průmyslového a ekonomického růstu. Vláda si byla vědoma neudržitelnosti tohoto kurzu a proto v roce 1922 na Ženevské konferenci navrhli nový typ zlatého standardu tedy standard zlaté devizy.

Tento standard byl na mezinárodním poly uznán v roce 1926. Fungování tohoto systému popsal Rothbard jako: "Spojené státy zůstaly na klasickém zlatém standardu a směnily dolar za zlato. Británie a ostatní západní země se vrátily k pseudozlatému standardu."¹⁹

Co ale přesně standard zlaté devizy přinesl nového? Vpodstatě se jedná o znovuoobjevení návrhu D. Ricarda²⁰, který již v roce 1816 publikoval Návrh k zajištění hospodárné a bezpečné měny (Proposal for an Economical and Secure Currency). Cílem tohoto návrhu je snížit náklady s fungováním zlatého standardu. Vychází z předpokladu, že síly které jsou zapotřebí k výrobě zlata a stříbra pro měnové účely se budou moct uplatnit k výrobě statků uspokojujících potřeby společnosti. Takže změna oproti klasickému standardu je ta, že lidé drží papírové peníze a kovové²¹ mince. Takováto měna je vázána v určitém poměru na rezervy v centrální bance. Cílem je, ovšem aby zlato zůstalo v centrální bance, nikoliv v soukromém držení.²²

Zde se již dá mluvit o nenásilném znárodnění zlata, či stříbra. Jak Mises sám ve své práci „Lidské jednání“ uvádí, ekonomové si neuvědomovali rizika s tímto nástrojem spojená. Předpokládali, že vláda tento názor nezneužije. Což se samozřejmě dělo, protože inflační měnová politika je v mnohých ohledech výhodnější než měna vázaná na rezervy drahých kovů. Protože, státu umožňuje neomezeně emitovat peníze dle potřeby. Což se nakonec ukáže jako chybný krok.

Navíc tento krok dává vládám značnou moc nad lidmi. „Vládám začalo být jasné, že si nemohou dovolit, aby lidé vlastnili a drželi zlato. Vlády si nikdy nemohli zcela zajistit svou moc nad penězi, když lidé mohli, bylo-li potřeba, odvrhnout jejich papírové peníze a vrátit se ke svým penězům – ke zlatu. Proto se například v době velké hospodářské krize držení zlata nelegální s výjimkou šperků.“²³

2.3. Předvečer hospodářské krize 1929

Ačkoli by se mohlo zdát, že ve dvacátých letech šlo vše hladce. Po krizi z lete 1920-21 následoval jen hospodářský růst, nebyla prakticky žádná inflace byla vysoká zaměstnanost.

¹⁹ GREENSPAN, A.: *Zlato a ekonomická svoboda*, Praha: Terra libera, únor 2004 ročník 5,

²⁰David Ricardo (1772-1823) významý britský ekonom

²¹Již neobsahují drahý kov.

²²MISES, L. *Lidské jednání : Pojednání o ekonomii*. 1. vyd. Praha : Liberální institut, 2006.

²³ROTHBARD, M. N.: *Peníze v rukou státu*, 1. vydání, Praha, Liberální institut 2001,

To vše bylo však jen zdání. Centrální banky a především Americký FED neustále vypouštěl do oběhu nové peníze aby udržel stabilní cenovou hladinu. Nešlo o nic jiného než o inflaci.

Mezi lety 1921-1929 se zvedl počet dolarů v ekonomice o 55%. Z velké většiny šlo zvýšení objemu úvěrů podnikům, což je přesně ten monetární impuls, který podle rakouské teorie zahajuje každý nový cyklus boomu a krachu.²⁴ Tyto peníze, které FED natiskl a byli poskytnuty jako úvěry společnostem, poté odtékali na akciové trhy. Hodnota akcií uměle narůstala, což je zapříčiněno vzrůstem kapitálu společnosti.

Tento systém je ovšem kritizován rakouskou školou, a již v této době je předpovídán pád tohoto systému. Oproti tomu tehdejší klasičtí ekonomové tvrdí, že ekonomie je v perfektním stavu a že k žádné krizi již dojít nemůže. Do této doby se věřilo, že krize jsou spojeny s nedostatkem peněz v ekonomice, v této době počet peněz neustále stoupal a tak se zdálo být nepravděpodobné, aby došlo ke krizi.

Samotný prezident H. Hoover²⁵ ve svém inauguračním projevu prohlásil: „Nebojím se o budoucnost naší země... Svítí jasným světlem naděje.“ Hooverova politika, snížila daně pro nižší příjmové skupiny. Rozhodl se podpořit zemědělce zvýšením dovozních cel do Spojených států. Právě ono zvyšování cel, zejména v době krize se ukázalo jako chybný krok.

V září 1929 přední americký ekonom Irving Fischer pronesl řadu prognóz: „Možná se dočkáme poklesu cen akcií, žádného krachu se však nemusíme bát. Dividendy neustále rostou, což jistě není důsledek ustupujících cen. Skutečně nevidím žádný důvod, proč by mělo dojít k nějakému strmému pádu.“ Ještě v polovině října byl tento ekonom přehnaně optimistický, když prohlásil že: „Akcii dosáhly permanentně vysoké úrovně... a za několik měsíců bude burza o poznání výše než dnes... v nejbližší době, pokud kdy vůbec, nedojde k poklesu o 50 či 60 bodů pod současnou úroveň...“²⁶ Tyto předpovědi se zdají být dnes zcestné a krátkozraké. Ale musíme si uvědomit v jaké době vznikají. Amerika je na vzestupu, časy jsou to přímo skvělé, proto je nemyslitelné aby někdy skončili. Nicméně se opět potvrdil, cyklus ekonomie, co jednou jde nahoru musí také dolů. Dnes je zcela očividné, že bankéři dokonce i vláda, FED museli o problémech v ekonomice vědět. Od září byla patrná sestupná tendence trhu ale ještě 22. Října se nechal slyšet prezident Národní městské banky pro nesl velmi pozitivní prohlášení: „Nevím o ničem podstatném, co by s akciovým trhem nebo

²⁴ WOODS, T. E. *Krach : Příčiny krize a nápravná opatření, která jí jen zhoršují*. Praha : Dokořán s. r. o., 2010. Str 124

²⁵ Herbert Clark Hoover byl a 31. prezident USA v letech 1929–1933, za jehož vlády vypukla Velká hospodářská krize.

²⁶ WOODS, T. E. *Krach : Příčiny krize a nápravná opatření, která jí jen zhoršují*. Praha : Dokořán s. r. o., 2010. Str. 125

podnikáním a strukturou úvěru, které za ním stojí, bylo v nepořádku.“ Den na to se propadli ceny akcií, lidé začali horečně prodávat, situace se sice na chvíli uklidnila. Nejdrtivější propad se stal 29. Října. Indexy klesy až o 13% a lidé se masově začali zbavovat akcií co dále sráželo ceny.

2.4. Krize

Proč se krize přerostla do deprese a nesrovnala se velmi rychle jak tomu bylo při krizi na počátku dvacátých let? Odpovědi jsou nejspíše vládní snahy, udržet dosavadní kurz a proto se rozhodl pro zásahy do ekonomiky. Prezident Hoover tak jako první podepsal zákony, které umožňovali zasahovat vládě do ekonomiky a korigovat trh. Byl to také on kdo položil základy pro pozdější programy, které spustil Roosvelt²⁷ pod názvem New Deal. Svými politickými oponent byl dokonce označován za socialistu a byl obviňován z toho, že chce zemi řídit po sovětském vzoru, tedy přes příkazové hospodářství. Což je v přímém kontrastu s většinově přijímaným pohledem na Hoovera jako na zástánce laissez-faire, což je označení pro liberální proud, konkrétně že vláda zasahuje do ekonomiky jen minimálně, prioritou je volný obchod a co největší omezení státní moci. To že Hoover nebyl stoupencem tohoto proudu je zákon o clech, který uvalil na dovážené zemědělské produkty a také jak sám prohlásil: „Laissez-faire je věcí minulosti.“ Po vypuknutí krize, snažil přesvědčit veřejnost, že se vlastně nic neděje, že ekonomie země je zdravá. Vláda rozjíždí za pomoc již zmíněné agentury rozjet celou řadu veřejných projektů, stavba silnic a železnic. Ty mají za úkol zaměstnávat velké masy lidí. A pomoci při nastartování ekonomiky.

Roku 1931 se stalo nemyslitelné, ačkoliv ekonomické ukazatele se zdáli být pozitivní v Evropě padla největší rakouská banka. To způsobilo paniku. Aby nedošlo ke zhoršení situace, státy se dohodli na odložení válečných reparací a došlo k pozastavení splácení půjček mezi bankami. Obecný nedostatek deviz donutil evropské země stáhnout své zlato z amerických bank a prodávat pod cenou americké cenné papíry. To byl konec standardu zlaté devizy. Všechny evropské státy od něj začaly ustupovat a devalvovali svoji měnu.²⁸

Tyto kroky navíc značně poškodili americké hospodářství, právě onen prodej akcií a stažení zlata podlomili již tak značně nestabilní systém. Byl vydán takzvaný Glassovův a Steagalův zákon, ten uvolnil pře 750 miliónů dolarů z krytí FEDU. Tímto krokem se zmenšilo

---

²⁷ Franklin Delano Roosevelt, 32. prezident USA v letech 1933–1945.

²⁸ TINDALL, G. B.; SHI, D. E. *Dějiny Spojených států amerických : Dějiny států*. 5. dopl. vyd. Praha : Lidové noviny, s. r. o., 2008. Str. 559

krytí dolaru mohlo se jich tedy vydat více a tím pádem se mohlo opět více peněz utrácet. Což mělo za následek růst inflace.

Tento vládní postup byl ale kritizován opozicí například senátorem R. C. Wagnerem: „Když může vláda pomáhat bankám a železnicím, z jakého důvodu bychom stejně tak neměli nabídnout pomocnou ruku onomu zoufalému Američanovi v každé vesnici a každém městě Spojených států, který již od roku 1929 nedostává mzdu.“²⁹

Kvůli této kritice byli v roce 1932 byli podepsány zákony o půjčkách, které umožňovali jednotlivým státům čerpat úvěry na stavby silnic, přehrad atd... Velkým problémem se stalo zemědělství, kterému vláda za celou dobu trvání krize prakticky nepomohla. S výjimkou zvyšování cel, které se spíše stalo kontraproduktivní.

2.5. Jen krůček k vymazání zlatého standardu

Důvody, které vedli ke zrušení zlatého standardu. Podle rakouské školy a zejména podle Ludwiga von Misesho je tento typ měny jakousi ekonomicko-politickou zárukou svobody. Sám ve své práci uvádí, že úhlavní nepřátelé zlata jako prostředku směny jsou všichni kdo chtěli změnit rovnováhu sil, chtěli zavést nové pořádky.

„Nacionalisté bojují proti zlatému standardu, protože chtějí oddělit svoji zemi od světového trhu a nastolit pokud možno národní soběstačnost. Intervencionistické vlády a zájmové skupiny proti němu bojují, protože ho považují za nejvážnější překážku ve své snaze manipulovat s cenami a mzdovými sazbami. Avšak nejfanatičtější útok proti zlatému standardu byl učiněn těmi, kdo dychtí po úvěrové expanzi. Pro ne je úvěrová expanze zázračným lékem na všechny hospodářské nemoci.“³⁰

Během bankovní krize se ukázalo jak je snadné, přejít od vyrovnaných rozpočtů. K životu na dluh, který byl způsobený nezdravým trváním na starých hodnotách snaha udržet při životě systém, který byl špatný a měl rychle skončit. Z jeho konce by tak mohl vzejít nový systém, stejně jak tomu bylo během fungování klasického zlatého standardu nebo na počátku 20. Let. Problémem se stala světová integrace, již v této době byli banky propojeny. Značný americký kapitál, tedy dolary, které natiskl FED, které byly poskytnuty Evropským zemím zejména Německu, Francii a Británii stali přítěží celého systému. Protože když došlo ke kolapsu tyto peníze uvízli v projektech, které se zastavili.

²⁹ TINDALL, G. B.; SHI, D. E. *Dějiny Spojených států amerických : Dějiny států*. 5. dopl. vyd. Praha : Lidové noviny, s. r. o., 2008. Str. 559

³⁰ MISES, L. *Lidské jednání : Pojednání o ekonomii*. 1. vyd. Praha : Liberální institut, 2006. Str. 425

2.6. Bankovní krize ve spojených státech

Podle monetaristů M. Friedmana a A. Schwartzové, došlo krizí v bankovním sektoru k tak hluboké depresi. Podle nich k tomu vedla nedůvěra obyvatelstva v bankovní systém, která vyústí v „run na banku“, tento pojem znamená, že dojde k masové panice a lidé začínají vybírat své vklady. Banky ovšem v takových situacích obvykle namají dostatek prostředků k vyplacení všech klientů a následuje tak úpadek banky. Nedostatek prostředků je způsoben právě nezodpovědným půjčováním peněz a politikou FEDU, která umožňovala půjčovat více peněz než banky reálně měli ve svých trezorech. Podle všeho došlo ke zhruba čtyřem otřesům.

Prvním velkým krachem banky byla patrně Banksof United states, k tomu došlo v prosinci 1930. To odstartovalo masivní vybírání z účtů. A stabilizování této situace trvalo přibližně měsíc. Druhá vlna přišla s krachem ve střední Evropě, kdy zbankrotovala největší rakouská banka „Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe“. V reakci na tento pád došlo k prodeji akcií, a stažení zlata z amerických bank. Jelikož americké banky měli velké sumy v projektech zejména v Německu. Které nyní nebylo schopné splácet své závazky právě v důsledku šířící se paniky se krize prohloubila ještě více.. Dalším šokem bylo zrušení zlatého standardu ve Velké Británii, v září 1931, opět došlo k nedůvěře mezi klienty bank tato krize byla zažehnána ještě koncem téhož roku. Poslední z této řady byla patrně nejdelší krize z let 1932-1933, tato krize vyústila ve vyhlášení bankovních prázdnin, které měli situaci uklidnit. Což se z větší části povedlo. Bilance ovšem byla hodně zlá, od roku 1929 – 1933 zkrachovalo přes deset tisíc finančních institucí.

2.7. New Deal

V podstatě se jednalo o jeden z největších zásahů do ekonomiky v novodobích dějinách. Tento projekt je spojován s postavou prezidenta Roosevelta, New Deal bylo rozšíření plánů bývalého prezidenta Hoovera, které připravil legislativní půdu pro tento program. Další podstatnou věcí je přeceňovaná úloha tohoto programu. Dalším zajímavostí je to, že se dnes někteří ekonomové domývají, že právě díky New Dealu krize trvala tak dlouho, že šlo v podstatě jen o udržování bubliny aby nepraskla, to se jim v podstatě povedlo až do vypuknutí druhé světové války, která nastartovala ekonomiku a zlepšila zaměstnanost. Problémem bylo stále zlato na které byl vázán americký dolar a toho se bylo potřeba zbavit.

Aby se země dostala z krizi byli vytvořeny nové instituce, a některým starším byli přiděleny nové pravomoci, toto období ve kterém vznikají tyto zákony se říká 100 dní a trvalo od 9. března – 16. června 1930. Vznikla tak Správa pro zemědělské úvěry, ta měla na starosti veškeré instituce, které poskytovali úvěry farmářům, dále tu byla Společnost pro

půjčky majitelům domů. Aby se posílila důvěra v bankovní sektor ustanovila se Federální depozitní pojišťovna, která kryla v klady, v tomto zákoně taky došlo k trvalému oddělení investičních a obchodních bank. Do této doby nebyli banky nikterak rozdělovány podle oblasti jejich působnosti. Následovalo omezení pro akciové trhy.

Všechny tyto projekty potřebovali značné finanční prostředky, navíc zde neustále byla myšlenka na devalvaci měny, ačkoliv již dříve FED prováděl inflační politiku, nebylo to tak snadné, protože ho stále brzdilo právě zlato. Nyní měla padnout tato poslední zábrana, před nekontrolovanou inflační politikou.

Nástrojem této politiky se stala Recontrucion Finance Corporation, která vznikla již za období prezidenta Hoovera, a měla na starost velké veřejné projekty. V této době v jejím čele V čele tohoto federální ústavu stál J. H. Jones, pod jehož taktovou se měl rozběhnout plán, jak od Američanů stáhnout jejich zlaté rezervy. Šlo o to stáhnout od obyvatelstva jejich zlaté rezervy, konkrétně jejich měnové zlato, zlaté mince, slitky. Tyto dopad se nedotýkali nikterak zlata dekoračního což jsou zejména šperky.

Tento plán se uskutečnil ve dvou krocích. Nejprve se zlato od lidí vykupovalo, a pomaličku se zvyšovala jeho cena. To měla zajisti stabilitu ale také tento krok měl přimět lidi aby se zbavili svého zlata za „výhodnou“ cenu. Finálním opatření se uskutečnilo 30. Ledna 1934, tohoto dne dochází k odpoutání dolaru na zlato. Stává se tak poprvé v dějinách spojených států, dochází k vyvlastňování zlata. „...razit peníze; vydávat bankovky; platit dluhy ničím jiným než zlatem nebo stříbrem...“³¹ Tento výňatek z ústavy spojených států jasně definuje, že dolar musí být krytý zlatem nebo stříbrem oproti jiným zákonům uvedených v ústavě zde není dovětek, že se tak může učinit jinak, pokud to schválí kongres. Z toho jasně vyplývá že jakýkoliv dolar jehož základem není bimetalový standard je protiústavní, protože tento článek ústavy nebyl nikdy nebyl pozměněn. Tento krok nesli nelibě konzervativní finančníci, a ekonomové z takzvané rakouské školy, tedy liberální ekonomové.

Díky tomuto opatření mohl nyní prezident rozjet celou řadu vysoce nákladných projektů, bez obav z toho že bude pociťovat nedostatek finanční zásoby. Projekty které měli zaměstnat statisíce američanů bez práce. Nešlo přitom o příliš ziskové projekty, například: Občanské sbory ochránců přírody, ty měli za úkol všelijaké lesnické práce. Dále zde byli různé projekty na stavbu mostů, které spadali pod patronát Federální správy pro nouzovou pomoc. Vznikali také nové školy, nemocnice, letiště. Toto snažení se dá popsat asi jako

---

³¹ Znění ústavy, TINDALL, G. B.; SHI, D. E. *Dějiny Spojených států amerických : Dějiny států*. 5. dopl. vyd. Praha : Lidové noviny, s. r. o., 2008. Str. 798-810

vytváření práce pro nic, jen aby klesla nezaměstnanost ale příjem z této činnosti neplynul žádný.

Asi nejznámějšími zákony jsou o regulaci zemědělství tedy AAA, Agricultural Adjustment Act, šlo v podstatě o kompenzaci dobrovolného omezení produkce. Tento zákon poskytl finanční kompenzaci zemědělcům, kteří zaorávali již zralé plodiny, nebo omezovali svoji produkci. Důsledek byl akorát odliv peněz farmářům, kteří byli rádi že nemuseli prakticky nic dělat, takže konečná bilance příjmů v zemědělství činili v roce 1937 přes 8,7 miliard dolarů. Dalším velmi podobným zákonem ohledně Oživení průmyslu: Národní správa pro obnovu, ta dostala přiděleno přes 3,3 miliard dolarů na projekty spojené s infrastrukturou. Dalším projektem byla výstavba v povodí ředy Tennessee.

Tyto projekt spolykali miliardy dolarů, které ovšem již nebyly kryty zlatem. Vláda se rozhodla, že lidem vezme možnost volby, proto jim vyvlastnila zlato. Americká vláda se rozhodla, převzít nad akciovým trhem dohled a kontrolu a stejně tak převzít kontrolu nad dolarem, a průmyslovou produkcí. Ačkoliv se vláda USA v čele s prezidentem snažila opakovat boom z dvacátých let, nepovedlo se jim to. Došlo ke zpřísnění dohledu nad občany. Země svobody se v této době ponořila do hospodářství řízeného státem, ačkoliv by bylo milné přirovnávat ekonomiku USA s ekonomikou Hitlerovského Německa či Stalinistického Ruska.

Dokonce ani instituce, FED, která byla založena aby zabránila krizím a dohlížela na dolar nebyla, nebo nechtěla zabránit masivní inflaci, která nastala, nebyla schopna zaručit aby se z dolaru nestala protiústavní měna. Ostatně v tomto ohledu selhal celý právní systém USA. Nyní již bylo a bude vše možné.

Na počátku 30. jeden ekonom trefně popsal vývoj situace s ohledem na státní zásahy do ekonomiky: „Nikdo si nepřeje bankroty. Nikdo nechce likvidaci jako takovou. Kdyby se dalo bankrotům a likvidaci zabránit nějakým způsobem, který by nebyl kontraproduktivní, všichni by byli pro. Dnes však panuje souhlas, že jakmile dosáhnou mylné investice a předlužení určité úrovně, pak veškerá opatření, která chtějí likvidaci zabránit, situaci dále jen zhoršují. Jistě, v raných fázích deprese se těm, kdo nevidí dostatečně daleko dopředu, zdálo všechno lepší než krach. Můžeme však opravdu s jistotou prohlásit, že kdybychom v roce 1930 přijali přísnější politiku, způsobili bychom větší turbulence a dislokace, než jaké jsme způsobili tím, že jsme nezbytné kroky tak dlouho odkládali?“³²

---

³² WOODS, T. E. *Krach : Příčiny krize a nápravná opatření, která jí jen zhoršují*. Praha : Dokořán s. r. o., 2010. Str. 130

Podle některých až projekt o velikosti druhé světové války, a takto masivní příliv peněz do ekonomiky byl schopen nastartovat americkou ekonomiku, a tím tak pomoc celé společnosti vybědnout z bahna krize.

2.8. Pohled na krizi skrze Keynesiánství a Rakouskou školu

J. M. Keynes, zakladatel takzvaného Keynesiánství. Jeden z předních ekonomů, který se snažil bezprostředně reagovat na Velkou hospodářskou krizi a dekodovat její příčiny. Touto problematikou se zabývá ve své práci pod názvem „Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz“. Keynes vychází z cyklického modelu krize, předpokládá že v ekonomii dochází k fázím pokroku a prosperity, které následuje období stagnace a propadu následovaný opětovným růstem. Tyto výkyvy považuje za zcela přirozené. Aby se zabránilo oněm výkyvům je podle Keynesa zapotřebí silná úloha státu v ekonomice, jeho úloha je regulační. Velký důraz je kladen na silnou a stabilní měnu. Tato měna nemá být ovšem kryta zlatem, spíše by se mělo jednat o řízenou, deflační měnu. Svůj odpor proti zlatému standardu dal jasně najevo již v roce 1925, kdy otevřeně kritizoval snahy o jeho znovuzavedení.

V teoriích Keynesa totiž nemá zlatý standard místo, protože vychází z toho že „Rozhodování o úsporách je podle Keynesa závislé na příjmech domácností a úspory jsou rostoucí funkcí běžného důchodu. Rozhodování o investicích je však věcí podnikatelů a je založeno na očekávaném čistém výnosu s porovnání s úrokovou mírou.“³³

Z že pokud není výhodné si půjčovat od banky, či vážně investování projektů. Podnikatelé volí cestu úspor, či hromadění kapitálu. Neinvestují do nových technologií ani výroben. Tím dochází podle Keynesa ke stagnaci, která se proměňuje v krizi s velkou mírou nezaměstnanosti. Stát by se v takový moment měl chovat jako investor, vložit do ziskových projektů své peníze. Čímž by se snížila nezaměstnanost, nezaměstnanost je právě hlavní příčinou krize. Nezaměstnanost způsobená nedostatečnou podporou investic do podnikání. Což byl také jeden z hlavních důvodů jeho kritiky Britských bank v době krize, protože podle jeho mínění nedostatečně pružně, a rychle dávali nové investiční pobídky, či úvěry průmyslníkům. Podle Keynesa by tento postup nastartoval ekonomii. Nebyl tedy přímým zastáncem Hooverovo-Rooseveltovské politiky gigantických veřejných zakázek jak dnes často prezentováno. Keynes také nebyl zastáncem pouhého utrácení. Keynes totiž hlásal také to že pokud je ekonomika zdravá a v růstu má vláda šetřit, vytvářet rezervy. Pokud se růst zastaví vláda začít utrácet, spotřebovávat, ale když je krize zažehnána, má opět začít šetřit. Ostatně jak Tomáš Sedláček

---

³³ HOLMAN, a kolektiv. *Velká deprese*, sborník textů č. 35/2004, Praha, Centrum pro ekonomiku a politiku, 2004, str. 36.

uvádí ve své práci „Ekonomie dobra a zla“ Keynes nepřišel z žádnou novinkou³⁴. Podobný mechanismus je popsán již Bilbi, konkrétně v Genesis, Sedláček toto demonstruje na snu Faraóna o sedmi letech blahobytu a sedmi letech úpadku. Tento sen mu pomůže vyložit Josef, ze kterého se poté stane správce, který si uchovává rezervy z potravin, aby měl lid co jíst v době neúrody. Na stejném principu fungoval Keynesův ekonomický model.

Mezi odpůrce tohoto systému patří představitelé takzvané rakouské školy, jedná se o liberální ekonomické křídlo, které nikdy nepatřilo k hlavnímu proudu. Mezi hlavní představitele patří F. A. Hayek, L. von Mises a M. Rothbard. Podle nich Keynesův model až příliš omezuje osobní svobody. Hayek mu například oponoval tím že: plnou zaměstnanost nelze zajistit jinak než poklesem mezd... Nezaměstnanost má povahu především strukturální a je důsledkem rigidit na pracovních trzích, které jsou výsledkem státních zásahů nebo odborů... Monetární nebo fiskální expanze přináší jen vysokou inflaci a nikoli plnou zaměstnanost.³⁵ Dále podle rakouské školy získala centrální banka až příliš velký vliv a do značné míry může za krize právě její inflační politika a také že stát si vytvořil monopol na emisi peněz. Požadovali tedy návrat ke svobodnému bankovníctví, což vede k opětovnému zavedení klasického zlatého standardu. Jsou pro snížení objemu peněz v oběhu, právě onen nadbytečný počet peněz označují za příčinu krize.

Nutno dodat, že rakouská škola nepopírá cyklickou povahu ekonomie, jen je toho názoru, že umělé regulační opatření ze strany vlády, nepomáhají ba naopak škodí. Jako příklad uvádějí ekonomické krize z konce 19. Století nebo krizi t let 1920-1921. Kdy nedocházelo k prakticky žádným zásahům ze strany státu, nebo alespoň né v podobě, kterou známe ze třicátých let, z období Velké deprese. Za příklad je uvadí protože se jednalo o krize krátkodobého rázu. Které byli způsobeny, malým množstvím zlata v bankách, po návratu onoho zlata – peněz do bank se mohli uskutečňovat nové úvěrové transakce, které nastartovali další růst ekonomiky. Bankéři si tedy v této době hleděli toho, aby projekty které financovali byli ziskové.

Dalším sporným tématem je řešení krize v podobě války. Keynesiánství v podstatě obhajuje válku jako prostředek hospodářského zotavení, do ekonomiky proudí velké sumy peněz, je plná zaměstnanost, protože kdo zrovna není dítě, nemocný, starý je v továrně či na poli at již jako farmář nebo jako voják na poli válečném. Je prakticky nulová nezaměstnanost.

³⁴ SEDLÁČEK, Tomáš. *Ekonomie dobra a zla : Po stopách lidského tázání od Gilgameše po finanční krizi*. Praha : 65. pole, 2009. ISBN 978-80-903944-3-8. Str.232-235

³⁵ HOLMAN, Robert a kolektiv. *Dějiny ekonomického myšlení*. 2. vydání, Praha, C. H. Beck, 2001, ISBN 80-7179-631-X, str. 474

Rakouská škola tento postoj odsuzuje, vzhledem její liberální povaze a respektu ke svobodě a lidství. V tomto směru je Keynesův model utilitární, čili v podstatě, že účel světí prostředky.

Jako na poslední směr, který se zabýval krizí ve třicátých letech, bude uveden monetarismus. A teze jeho hlavního představitele M. Friedmana, ti spatřují hlavní příčinu krize v nedostatečné práci centrálních bank. Díky selhání jejich role jako věřitelů poslední instance, nedostatečná finanční expanze. Dalším problémem spatřují ve snaze zejména FEDu a Bank of England v tom, že se svoje měny snažili alespoň částečně držet kryty. Podle jejich tvrzení právě odpoutání měny od zlata pomohlo ve zlepšení ekonomické situace. Monetaristický přístup na rozdíl od Keynesiánství či Rakouské školy, nepočítá s žádným omezováním peněz v oběhu, právě naopak, důležité je aby do ekonomie neustále prodíla dostatečná zásoba peněz. Řídí se tedy pravidlem měnového růstu, že objem peněz odpovídá vývoji reálného produktu. „Friedman si ovšem uvědomuje praktickou nemožnost přesné predikce tempa ekonomického růstu. Považuje však za dostatečné, bude-li tempo měnového růstu stálé a ne příliš vysoké. Doporučoval tempo peněžního růstu o 3 až 5 % ročně.“³⁶

2.9. Druhá světová válka

V této době již nikde v západní civilizaci nefunguje princip zlatého standardu. Státy opět tisknou velké množství peněz aby udrželi svoje válečné soukolí v chodu. Nicméně i v této době má zlato svoje uplatnění. Němci zabavují zlato v podrobených státech a také židům. Britové a SSSR ale i Francouzi a dokonce i Československo si za zlato platí náboje a vybavení pro své armády, které bojí proti světové hrozbě teroru. Všechno toto zlato se opět přesouvá stejně jako během první světové do USA.

Zajímavostí je že problémů s nadbytkem oběživa si všimli během války němci a vypracovali plán, kdy falešnými bankovkami, chtěli zničit hospodářství Velké Británie a Spojených států. Jejich padělky byli tak dokonalé Němcům se dokonce povedl padělat i dolar do této doby se to nikomu jinému nepovedlo. Ke konci války si vůdci spojenců uvědomovali potřebu nového uspořádání světa, potřebu organizací které pomohou válkou značným zemím. A také že bude potřeba vytvořit opět nějaký světový peněžní standard. Na všechny tyto problematické otázky měla odpovědět konference v Bretonwoods.

---

³⁶ HOLMAN, Robert a kolektiv. *Dějiny ekonomického myšlení*. 2. vydání, Praha, C. H. Beck, 2001, ISBN 80-7179-631-X, str. 474.

3. Brettonwoodská konference

Brettonwoodská konference se konala v polovině roku 1944, cílem této konference byla snaha vytvořit nový a fungující celosvětový ekonomický řád. Dále pak pomoci válkou postiženým zemím. A vytvořit instituce, které by dohlíželi na mezinárodní obchod a pomáhali v jeho usnadňování, odbourávání cel etc. Dále budou uvedeny jednotlivé instituce, a také návrhy budoucího měnového systému.

3.1. Brettonwoodský měnový systém

Na konferenci byly představeny dva plány světového měnového systému. Britský plán, jehož tvůrcem byl J. M. Keynes a americký návrh H. D. White.

Keynesův plán: „...počítal s vytvořením clearingové unie s měnovou jednotkou bancor, která měla být jednotkou pouze zaúčtovací a definovanou ve zlatě (ale ne zlatem krytou). Bancor by dle jeho návrhu bylo možno získávat prodejem národní měny nebo prodejem zlata. Země by takto mohla splácet své závazky.“³⁷

Whiteův plán: „...v podstatě počítal s tím vytvořením centra mezinárodní měnové politiky s dominantním postavením dolaru a významnou úlohou zlata. Dále předpokládal stanovení pevných devizových kurzů světových měn, které byly určeny zlatým obsahem a přechod těchto měn k volné směnitelnosti.“³⁸

Nakonec se prosadil americký návrh, ale některé pasáže z britského návrhu se do něj též prosadili. Nicméně v důsledku tohoto kroku se z dolaru stala hlavní světová měna, která opět byla vázána na zlato. Ovšem s tím rozdílem, že dolar byl v této době pouze kryt zlatem, a nikdy nepomýšlel na to, že by ho někdo směnoval za reálné zlato tak jak tomu bylo kdysi. Ta doba byla již mnoho let pryč. V některých státech až do nedávna bylo zakázáno držet zlato a stříbro ve fyzické podobě, kromě dekoračních účelů.

3.1. GATT

Neboli General Agreement on Tariffs and Trade, česky: Všeobecná dohoda o clech a obchodu, byla podepsána 23. Zářím 1947. Nejedná se o organizaci nýbrž o dohodu. Gatt měl za cíl několik bodů, které se signatářské státy zavázali dodržovat:

Nediskriminace – Dodržování doložky nejvyšších výhod

Zásada liberalizace – Odstraňování tarifních i netarifních překážek v mezinárodním obchodu.

Zásada multilaterality – Jednání se účastní mnohostran.

³⁷ MAJEROVÁ, I; NEZVAL, P. *Mezinárodní ekonomie v teorii a praxi*. první. Brno : Computer Press, a. s., 2011. ISBN 978-80-251-3421-4. Str. 150-151

³⁸ tamtéž

Zásada konsolidace – Dodržování snížených celních sazeb.

Zásada parity – Stejně zacházení se zahraničními komoditami jako s domácími.

3.2. IBRD

International Bank for Reconstruction and Development, Mezinárodní banka pro obnovu a rozvíjení byla instituce, která byla založena roku 1944, a dohodu o jejím vzniku podepsalo 38 států včetně Československé exilové vlády. V době svého vzniku měla pomoci s obnovou zemí, které postihla válka. Pomoc byla poskytována v podobě půjček a technické pomoci.

3.3. IMF

International monetary fund, neboli Mezinárodní měnový fond vznikl na Brettonwoodské konferenci v 1944, a jeho činnost se rozběhla v roce 1947. Tento institut vznikl společně s IBRD a cílem měnového fondu je pomoc států v mezinárodním obchodě.

Pomoc se týká zejména těchto oblastí:

Zbraňovat prudkým výkyvům devizových kurzů.

Napomáhat v rozvoji světového obchodu.

Poskytovat členským státům devizové úvěry.

Podporovat mezinárodní spolupráci v měnových otázkách.

Přispívat k rozvoji růstu mezinárodního obchodu.

3.4. Problémy

Nový systém na teoretické rovině fungoval dobře. Ovšem praxe byla jiná. Jedním z důvodů byl odliv zlata z většiny států do USA. Mnoho států jako Velká Británie nebo Francie, ale i SSSR se zadlužilo spojeným státům na mnoho let, ani jejich zlaté rezervy nestačili na pokrytí jejich nákladů za války. Podobný příklad se týká i pokladu Československé zlatého pokladu, kdy se po válce vrátil jen zlomek do trezorů národní banky. A v případě řady evropských zemí bylo velká část zlata ztracena z důvodů německé okupace. Dalším problémem byla inflace, stejně jako za 1. světové války si státy natiskli peníze, aby mohli financovat svoje válečné úsilí.

V době konání Brettonwoodské konference ekonomikou obíhalo 1 105 biliónů dolarů, ale z této částky bylo jen 290 biliónů krytých zlatem. Tento problém eskaloval v následujících dekádách. Až se nakonec úsilí udržet zlatý dolar nevyplatilo a bylo od zlatého dolaru upuštěno.

Inflační vlak, který se zvolna rozjížděl již před první světovou válkou a během ní nabral neskutečné obrátky, se již nepodařilo nikdy zastavit, i přes pokusy renomovaných

ekonomů a politiků. Brettonwoodský systém byl tak jen dalším pokusem o zbrzdění toho rychlíku.

Závěr

Proč si tedy vybralo lidstvo vybralo zlato a stříbro jako prostředek směny? Během tisíciletí vyzkoušelo všelijaké prostředky ke směně zboží, tak proč právě zlato a stříbro. Patrně to bylo kvůli vzhledu, zlato a stříbro jsou ušlechtilé kovy s krásnou barvou, dalším faktorem jistě byl počet. Obou komodit bylo jen omezené množství což zajišťovalo stabilitu ceny. A co hlavně dali se snadno dělit a přenášet. Za malý váček tohoto drahého kovu si člověk mohl koupit koně, dům... Zlato a stříbro se tak stalo součástí obchodu na několik tisíc let. V jistých etapách se někteří lidé snažili nahradit tyto komodity jiným zbožím ale tyto snahy neměly dlouhé trvání. Jak uvádí Rothbard peníze nikdy nemohou vzniknout umělou cestou.

Je až s podivem jak rychle se nechali masy lidí ošálit, vládní propagandou o tom jak je zlato a stříbro zbytečné, ačkoliv je používalo lidstvo po tak dlouhou dobu. Přesto lidstvo podlelo kouzlu papíru. Tímto papírem nemyslím bankovky, což byli v podstatě směny na zlato ale státopvky, peníze emitované státem ty také byly zprvu kryty zlatem ale později se krytí a to platí do dnešních dnů změnilo na pouhý příslib. Příklad toho, že stokrúna má skutečně hodnotu sta korun a že se za ní můžu koupit zboží v této hodnotě. Státy na to ovšem šli chytře nejdříve si vytvořili instituci národních a centrálních bank, které začali vést dohled na bankami soukromými, tedy začali vykonávat dohled na kapitálem obyvatel států.

V druhém kole je začali přesvědčovat o nepotřebnosti zlata a s tímto krokem odebírali soukromým bankám vydávat peníze. Stát si tak vytvořil monopol na emisi peněz. Nyní mohl nepozorovaně začít s finančními machinacemi, aniž by se o tom významná část veřejnosti dozvěděla. Posledním krokem bylo očerňování zlata a jeho konfiskace občanů, jako něco nepotřebného, skoro až něčeho co může ohrozit naši ekonomickou prosperitu. Paradoxem je to, že tato prosperita vděčí právě obchodu, který byl založen na zlatě za svůj vznik. Došlo to až do takové míry že v padesátých letech lidé byli nuceni pohlížet na zlatý standard jako na:

„Naprostou scestnou myšlenku, jako na jakýsi fetišizmus, nepřístupný jakýmkoliv racionálním argumentům. Rovněž jsme nabádání, abychom si nevšímalí žádných logických a racionálních argumentů v jeho prospěch, které by se mohli vynořit. Přesto však existuje přinejmenším jedna pravda, která zlatým standardem zprošťuje obvinění z pošetilství. I kdyby totiž neskýtal žádné čistě ekonomický užitek, je automatická zlatá měna nedílnou součástí laissez – faire a tržní ekonomiky... To je ten důvod, proč je zlato dnes stejně nepopulární ,

jako bylo populární v éře měšťanských svobod. Uvaluje totiž restriktce na vlády a státní byrokracie, které jsou mnohem mocnější než parlamentní kritika. Je jak symbolem, tak zárukou měšťanské svobody – svobody nikoliv pouze v měšťanském zájmu, ale svobody v měšťanském smyslu. Z tohoto hlediska může člověk zcela racionálně bojovat za zlatý standard, ikdyž bezvýhradně uznává platnost všech ekonomických námitek, jež proti němu byli vzneseny.³⁹

Ačkoliv se vlády snažili zadupat, vzpomínky na dobu kdy zlato bylo běžnou součástí lidské interakce, do země. Stále zde byli bankéři, kteří ve zlatém standardu spatřovali to pozitivní a jak nám dokazuje přecházející citát, regulační prvek občanů k vládní měnové politice. Jejich postoj krásně vystihují následující slova: „V minulosti byl jedním z nejspolehlivějších ochránců kupní síly peněz proti politickým machinacím zlatý standard, neboli režim směnitelnosti papírových peněz za zlato. Tento systém svazoval politikům ruce. Inflační utrácení totiž vedlo k odlivu zlata do zahraničí nebo směrem k občanům, kteří státu nedůvěřovali. Byl to tedy jakýsi automaticky regulační mechanismus úvěrové expanze... Novodobí centrální plánovači však zlatý standard z tohoto důvodu nemají rádi... Chovám velkou naději, že svět se nakonec ke zlatému standardu v nějaké podobě vrátí, neboť občané mnoho zemí zjistí, že potřebují ochranu před excesy svých politických vůdců.“⁴⁰

Cílem této práce bylo ukázat v širších souvislostech důvody, které vedli zejména USA ale i ostatní západní země, tyto důvody byli prakticky identické k odstoupení od zlatého standardu. Proč se ale také opakovaně snažili ke standardu vrátit. A stejně jako dnes byli zastánci ale i odpůrci tohoto měnového modelu. Ačkoliv argumentace obou skupin se prakticky nezměnila. Vždy zde budou zastánci obou táborů.

Tato práce se věnuje období první poloviny minulého století, kde byl nastíněn postup při řešení krizí, od samoregulačních opatření, kdy se krize vyřeší přirozeně až po řízené hospodářství. Dnešní dny nám ukazují, že situaci nešlo vyřešit pouhým tisknutím dolarů a jejich následným naléváním do ekonomiky. Za každou krizí stojí kromě těch ekonomických faktorů také faktory morální. Tedy touha po zisku, touha mít se lépe než náš soused. Touha splnit si své sny ikdyž na to vlastně nemám, ale proč si nepůjčit od banky, které to někdy splatím. Lidé a především státy se naučili žít na dluh. Což byla patrně jedna z největších příčin ekonomické krize, protože v momentě, kdy si nikdo nepůjčoval a nikdo nesplácel se cyklus zastavil a sesypal. Proto měli patrně pravdu zastánci rakouské školy, že zásahy do

³⁹ WOODS, T. E. *Krach : Příčiny krize a nápravná opatření, která jí jen zhoršují*. Praha : Dokořán s. r. o., 2010. Str. 144

⁴⁰ WOODS, T. E. *Krach : Příčiny krize a nápravná opatření, která jí jen zhoršují*. Praha : Dokořán s. r. o., 2010. Str. 143

ekonomiky a snaha udržet neschopné podniky a banky při životě jako chybná. Vytvořil se tím totiž nebezpečný precedens, že za špatná rozhodnutí podniků nebo bank zaplatí někdo jiný⁴¹.

Z krize ve 20. letech bychom se měli poučit i my v současnosti. Historie nám ukázala, že zásahy do ekonomiky nevedou k rychlému a dlouhodobému uzdravení. Právě naopak dochází k prohlubování a odsouvání problémů na pozdější léta a doufat, že příští generace si s tímto nedostatkem poradí. Nyní bych rád přednesl zamyšlení pro dnešní dny - je záchrana Řecka, Irska a Portugalska správná nebo bychom je měli nechat padnout, a rozpoutat naplno krizi? V současnosti neděláme nic jiného, než, že kopírujeme New Dealovskou politiku a doufáme v zázrak.

---

⁴¹ Viz. Politika podpory bank a podniků v rámci Hooverovi kampaně, a poté v Roosveltovsém New Dealu

Seznam použité literatury:

- BENRSTEIN, P. L.: *Dějiny zlata*, Praha, Granda, 2004
- BORDO, M., D., Eichengreen, B., *A Retrospective on the Bretton Woods System, Lessons for International Monetary Reform*, B., National Bureau of Economic Research, Project Report, Chicago, 1993.
- GREENSPAN, A. *Zlato a ekonomická svoboda*, Praha: Terra libera, únor 2004 ročník 5
- HAYEK, F. A. *Soukromé peníze: Potřebujeme centrální banku?*, 1. vydání, Praha, Liberální institut 1999, 184 s.
- HOLMAN, R. a kolektiv. *Dějiny ekonomického myšlení*. 2. vydání, Praha, C. H. Beck, 2001,
- HOLMAN, R a kolektiv. *Velká deprese*, sborník textů č. 35/2004, Praha, Centrum pro ekonomiku a politiku, 2004, ISSN 1213-3299.
- JOHNSON, P.: *Dějiny dvacátého století*, Praha, Nakladatelství Rozmluvy Alexandra Tomského v Praze, 1991
- KENNEDY, P.: *Vzestup a pád velmocí, Ekonomické změny a vojenské konflikty v letech 1500-2000*, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 1996
- KONDEROVÁ, J. A kolektiv: *Teorie peněz*, Aspi, a. s., Praha, 2008
- MISES, L. *Lidské jednání : Pojednání o ekonomii*. 1. vyd. Praha : Liberální institut, 2006.
- MAJEROVÁ, I; NEZVAL, P. *Mezinárodní ekonomie : V teorii a praxi*. 1. vyd. . Brno : Computer Press, a. s., 2011.
- MAJEROVÁ, I; NEZVAL, P; TULEJA, P. *Základy Makroekonomie : Učebnice pro ekonomické a obchodně podnikatelské fakulty*. 1. vyd. Brno : Computer Press, a. s., 2008.
- MAJEROVÁ, I; NEZVAL, P; LEBIEDZIK, M. *Světová ekonomika : Učebnice pro ekonomické a obchodně podnikatelské fakulty*. 1. vyd. Brno : Computer Press, a. s.,
- PHILLIPS C. A., MCMANUS T. F., NELSON R. W.: *Banking And The Business Cycle, A Study Of The Great Depression In The United States*, New York, The Macmillan Company 1937.
- ROCKWELL, L. H., Jr.: *The Gold Standard: An Austrian Perspective*, Ludwig von Mises Institute, Auburn University, 1992
- ROTHBARD, Murray N.: *Peníze v rukou státu*, 1. vyd, Praha, Liberální institut 2001,
- ROTHBARD, M. N.: *Zásady ekonomie*, Liberální institut, Praha, 2005
- SEDLÁČEK, T. *Ekonomie dobra a zla : Po stopách lidského tázání od Gilgameše po finanční krizi*. Praha : 65. pole, 2009.
- SEJBAL, J.: *Základy peněžního vývoje*. MU Brno : Masarykova univerzita Brno, 1997

SIRŮČEK, P.: *Hospodářské dějiny a ekonomické teorie*, Melandrium, Slaný, 2007

STELLNER, F. a kol: *Hospodářské dějiny (16.-20. století)*. VŠE Nakladatelství Oeconomica, Praha, 2006

TINDALL, G. B.; SHI, D. E. *Dějiny Spojených států amerických : Dějiny států*. 5. dopl. vyd. Praha : Lidové noviny, s. r. o., 2008.

WHITE, L. H.: *Je zlatý standard stále zlatým standardem měnových systémů?*, Finist, Praha 2008

WOODS, T. E. *Krach : Příčiny krize a nápravná opatření, která jí jen zhoršují*. Praha : Dokořán s. r. o., 2010.

Resumé:

Golden standard. Only very few people can imagine to be paying with golden coins today. However, not so long ago, gold was the main currency and it was either directly used for payment or the banknotes were fully backed up by gold. The aim of this theses is to disclose the first half of 20th century in connection to the evolution of the golden standard.

The first part of theses deals with the history and development of the gold standard, the way how gold became a currency, as well as what was the standard of gold exchange, how it evolved and what circumstances forced individual states to leave this standard.

The developments between world wars is described in the second part, including economical theories and concrete steps of especially USA and Great Britain. Focus is given to the period of the world crises, since this time is extremely important for both the gold standard as well as worldwide development. Situation of the gold during the 2nd world war is mentioned only marginally.

Description of the situation at the very end and directly after the end of the 2nd world war constitutes the last part of theses. In particular it deals with Brettonwood Currency Conference and newly established currency system.

Key Words: Gold, Gold standard, Currency, Economic crisis, first half of 20th century, Brettonwood